

MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI KAPSAMINDA İDARİ YARGIDA PARASAL SINIRLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF MONETARY LIMITS IN ADMINISTRATIVE
JURISDICTION WITHIN THE SCOPE OF THE RIGHT TO ACCESS TO
THE COURT

Hilal YILDIZ*

Özet: İdari yargıda kanun yollarına başvurularda uygulanan parasal sınır her yıl yeniden değerlendirilme oranına göre güncellenmektedir. Ek olarak bir uyumsuzluk konusu bakımından hangi andaki parasal sınırın uygulanacağına ilişkin açıklık yoktur. Dolayısıyla hem miktar hem uygulama anı bakımından söz konusu olan değişkenlik ve belirsizlik konunun mahkemeye erişim hakkı çerçevesinde incelenmesini gerektirmiştir. Bu kapsamda mahkemeye erişim hakkına ilişkin genel çerçeve ve bunun parasal sınırla ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken hem ulusal hem de uluslararası hukukta konunun mahkeme kararlarındaki değerlendirilmesine bakılmış ve mahkemeye erişim hakkının korunduğu bir düzenin sağlanabilmesinin yolları aranmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mahkemeye Erişim Hakkı, Hak Arama Hürriyeti, Parasal Sınır, Hukuk Devleti, Türk Anayasa Mahkemesi, AİHM, İdari Yargı

Abstract: The monetary limit applied to legal remedies in administrative jurisdiction is updated every year according to the revaluation rate. In addition, there is no clarity as to when the monetary limit will be applied in respect of the subject matter of a dispute. Therefore, the variability and uncertainty in terms of both the amount and the moment of application necessitated the examination of the issue within the framework of the right to access to court. In this context, the general framework regarding the right to access to court and its relationship with the monetary limit were tried to be explained. While doing this, the evaluation of the issue in court decisions in both national and international law has been looked at and ways were sought to ensure an order in which the right to access to court was protected.

* Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, hlalyldz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3593-8288, Makalenin Gönderim Tarihi: 11.04.2023, Kabul Tarihi: 07.09.2023

Keywords: Right to Access to Court, Right to Legal Remedies, Monetary Limits, State of Law, Turkish Constitutional Court, ECHR, Administrative Jurisdiction

GİRİŞ

Hak arama hürriyetinin bir görünümü olan mahkemeye erişim hakkı Anayasanın 36. maddesinde Hak Arama Hürriyeti başlığı altında meşru vasıta ve yollardan faydalanmak kaydıyla herkese tanınmıştır. Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde korunan haklardan birinin de mahkemeye erişim hakkı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim temel hak ve özgürlükleri teminat altına almanın yolu, diğer hakların koruyucusu olarak görülen hak arama hürriyetidir. Dolayısıyla hak arama hürriyetinin gerçekleşebilmesi için mahkemeye erişim hakkının etkili şekilde sağlanması gereklidir.

Mahkemeye erişim hakkı Anayasada hiçbir özel sınırlama nedeni öngörülmeden düzenlenmiştir. Maddenin bu düzenleniş şekli hakkın hiçbir sınırlamaya bağlı olmadığını ilk olarak düşündürmektedir. Ancak burada hem Anayasa Mahkemesi hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında hakkın kapsamına ilişkin yaklaşımlar ortaya konulmaya ve hakkın bir sınırının olup olmadığı, varsa da sınırlamanın sınırının ne olması gerektiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte mahkemeye erişim hakkının sadece ilk derece mahkemelerine başvurular için mi geçerli olduğu yoksa kanun yolu düzenlemelerini de gerekli kılıp kılmadığı incelenecektir.

Mahkemeye erişim hakkına ilişkin genel çerçeve ortaya konulduktan sonra idari yargılama sistemimiz içinde kanun yollarında uygulanagelen parasal sınırlara ilişkin düzenlemelere bakılacaktır.

Buna göre istinaf ve temyiz yolu başvurularında ayrı ayrı miktarlar öngörülmüştür. İdari Yargılama Usulü Kanunu 45. maddeye göre konusu 5000 TL'yi geçmeyen vergi davaları, tam yargı ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları kesin olup bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamayacaktır. Aynı kanunun 46. maddesine göre ise 100.000 TL'yi aşmayan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkındaki davalar temyiz yoluna götürülemeyecektir. Ne var ki kanun maddelerinde öngörülen bu parasal sınırlar sabit olmayıp İdari Yargılama Usulü Kanunu ek madde 1'e göre her yıl belirlenen değerlendirme oranına göre artırılmaktadır. Dolayısıyla öncelikle her yıl değişen pa-

rasal sınırların miktar değişimlerinin ne olduğunun bilinmesi gerekmiştir. Daha sonra yıllık değişimlerin Bölge İdare Mahkemesi ve Danıştay kararlarına etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda özellikle derdest davalar bakımından güncel parasal sınırların etkisinin olup olmadığına bakılmıştır. Bu inceleme yapılırken somut durumun ve mahkeme kararlarındaki yaklaşımın ortaya konulabilmesi için ulaşılabilen örnek mahkeme kararları incelenmiştir.

Nihayetinde parasal sınırlara ilişkin uygulamanın mahkemeye erişim hakkı çerçevesinde bir incelemesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda mahkemeye erişim hakkının diğer anayasal haklarla ilişkisi ve sınırının olup olamayacağı incelenmiştir. Daha sonra parasal sınırların hem miktar olarak hem de uygulanış şekli bakımından mahkemeye erişim hakkına bir engel teşkil edip etmediği, bu doğrultudaki eleştiriler ve öneriler açıklanmaya çalışılmıştır.

I. MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI

Genel Olarak

Mahkemeye erişim hakkı bir uyuşmazlık konusunda mahkemeye başvurabilme ve bir mahkeme kararı elde edebilme şeklinde tarif edilebilir. Bir başka ifadeyle hak arama özgürlüğünü gerçekleştirme aracı olarak devletlerin hukukunun öngördüğü düzenlemelerle adalete erişmeyi ifade eder.¹ Bu halde hakkın korunmasının aracı olarak devletlere meşruluk sağlayan hukuk devleti olmanın² en önemli sağlayıcılarındandır.³

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) Adil Yargılanma Hakkı kenar başlıklı 6. maddesi ve 1982 Anayasası'nın Hak Arama Hürriyeti kenar başlıklı 36. maddesi mahkemeye erişim hakkını düzenlemiştir. İki hukuki düzenleme arasında "herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve

¹ Müslüm Akıncı, İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 131.

² Berke Özenç, Hukuk Devleti Kökenleri ve Küreselleşme Çağındaki İşlevi, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 231.

³ Sibel İnçeoğlu, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 105.

davalı olarak [...]” ifadesiyle 36. maddenin daha açık olduğu görülmektedir.⁴ AİHS 6. madde ise mahkemeye erişim hakkını açıkça tanımamakla beraber, “herkes davasını [...] mahkeme tarafından [...] görülmesini isteme hakkına sahiptir” deyişiyle mahkemeye başvurma hakkını zımnen tanımıştır.⁵ Nitekim aksinin veya sadece devam etmekte olan davalar bakımından bu hakkın kabulü devletlerin takdir yetkisini genişleterek kimi uyuşmazlık konuları bakımından mahkemelerin yetkisinin kaldırılarak hükümetin yetkili kılınması gibi keyfi sonuçlara neden olabilecekti. Ek olarak hakkın kullanılması bakımından usulü güvenceler öngören maddenin mahkemeye başvurma hakkını kapsam dışı bıraktığının düşünülmesi abesle iştigaldir.⁶ Bu doğrultuda demokratik bir toplumda adil yargılanma hakkının mahkemeye başvurma hakkı olmaksızın hakkaniyete uygun şekilde kullanılmasından ve korunmasından bahsetmek mümkün olmayacaktır.⁷ Bir başka deyişle hakkaniyete uygun yargılama için öncelikle mahkemeye erişim hakkının sağlanması şarttır.⁸

AİHS’in 6. maddesine göre maddenin güvencesinden yararlanabilmek için uyuşmazlık konusunun medeni hak ve yükümlülükler veya kişiye yöneltilen bir suç isnadına ilişkin olması gerekmektedir.⁹ İdari yargılamayla ilişkili uyuşmazlıkların madde kapsamında korunup korunmayacağına ilişkin ise tartışmalar bulunmaktadır. Buna göre ilk olarak devletin özel hukuk tüzel kişisi ve egemen sıfatıyla hareket ettiği durumlar arasında ayırım yapılarak özel hukuk tüzel kişisi olarak hareket ettiği haller kapsama alınmalıdır iddiasında bulunulmuştur. Ancak, nihayetinde, uyuşmazlık konusu hakkın niteliğinin asıl

⁴ Ahmet Ekinci, “Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ankara 2014, C. 18, S. 3- 4, s. 823. Ayrıca meşru vasıta ve yollardan faydalanmak diyerek kanunun belirlediği yollara başvurarak ilgili makamlar vasıtasıyla hakkın aranmasına ilişkin tartışmalar için bkz.: Mesut Aydın, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Hürriyeti”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2006, C. 61, S. 3, s. 5- 6.

⁵ Feyyaz Gölcüklü, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ‘Adil Yargılanma’”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1994, C. 49, S. 1, s. 207- 208.

⁶ Osman Doğru/Atilla Nalbant, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, C. 1, 1. Baskı, Şen Matbaa, Ankara, 2012. s. 620.

⁷ Sibel İncoğlu, Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, Ankara, 2007, s. 10, 21.

⁸ İncoğlu, s. 106.

⁹ 1982 Anayasasının 36. maddesinin benzeri şekilde bir sınır getirdiğini, lafzına bakıldığında söylemek mümkün değildir.

önemli unsur olduğu kabul edilmiştir. Buna göre AİHS 6. maddenin uygulanabilirliği bakımından uyuşmazlık konusunun medeni hak ve yükümlülükler kapsamında olmasının belirleyici olduğu, devletin, işlemi idare hukukuna ilişkin bir yasaya dayandırmasının veya kararın bir mahkeme veya idari otorite tarafından verilmesinin önemli olmadığı vurgulanmıştır.¹⁰

İdare hukuku alanına giren bir uyuşmazlık konusunun sırf dahil olduğu yargı kolu nedeniyle madde korumasından yararlandırılmaması ve böylece dava açma hakkının da bir anlamda engellenerek hak arama hürriyetinin zedelenmesi düşünülemez. Böylece medeni hak ve yükümlülükleri etkileyen uyuşmazlık konuları 6. madde kapsamında incelenebilecektir.¹¹

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mahkemeye Erişim Hakkının Anlamı

Mahkemeye erişim hakkı diğer hakların korunmasının ve adil bir hukuk düzeninin sağlanmasının en temel koşuludur.¹² Dolayısıyla bu hakkın teorik olarak değil gerçekten ve etkili şekilde sağlanması gerekir.¹³ Bu bağlamda hakkın kapsamının belirlenebilir ve öngörülebilir olmasıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) bu hakkın kapsamını ilk olarak Golder v. Birleşik Krallık davasında çizmiştir. Buna göre mahkemeye erişim hakkının ortadan kaldırılması söz konusu olmadığı gibi bu hak mutlak da değildir.¹⁴ AİHM bu hakkın devletler tarafından düzenleneceğini belirtmiştir. Hakkın düzenlenmesiyle ilgili olarak devletler takdir yetkisine sahip olmakla beraber takdir yetkisinin sınırsız olduğunu söylemek de mümkün değildir. AİHM mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılmasının sınırını Ashingdane v. Birleşik Krallık kararında belirtmiştir. AİHM ilk olarak demokratik toplumlarda hukukun üstünlüğü ilkesi göz önünde bulundurularak mahke-

¹⁰ Doğru/Nalbant, s. 613.

¹¹ Bir hakkın medeni hak olup olmadığının tespitinde de ilgili devletin o hakkı iç hukuktaki nitelenmesine değil hakkın maddi içeriğine ve yarattığı sonuçlara bakılmaktadır. Doğru/Nalbant, s. 612.

¹² İnceoğlu, Adil Yargılanma, s. 21.

¹³ İnceoğlu, s. 116.

¹⁴ Golder v. Birleşik Krallık, AİHM, Başvuru No: 4451/70, K. T.: 21.02.1971.

meye erişim hakkının ulusal yasalar altında düzenlenmesi gereğini vurgulamıştır. Daha sonra ise sınırlamanın hakkın özünü zedelememe, meşru amaç ve ölçülülük (meşru amaç ile araç arasında orantılılık olması) şartlarına uygun şekilde yapılması gerektiği belirtilerek sınırlamanın sınırı gösterilmiştir.¹⁵

Mahkemeye erişim hakkının böylece sınırsız olmadığı görülmektedir. Nitekim bu hakkın kötü niyetle kullanılması ihtimaline karşın devletlerin hakkın özünü zedelememe, meşru amaç ve ölçülülük şartlarına uygun şekilde sınırlandırmalar getirmesi mümkündür.¹⁶

AIHS tarafından düzenlenen hakların gerçek anlamda korunmuş olması için devletlerin bunlara sınırlayıcı müdahaleden kaçınması yeterli olmamakla beraber, bu hakların etkili kullanımı sağlamak için etkili önlemleri de alması gerekmektedir (pozitif yükümlülük).¹⁷ Bir başka ifadeyle öncelikle hak aramayı kolaylaştıracak önlemler alınmalıdır.¹⁸ Nitekim hakkın sınırlandırılmasının sınırının aşılması mahkemeye erişim hakkının fiilen veya hukuken, geçici dahi olsa, kapatılır veya önemli ölçüde azaltılırsa 6. maddenin ihlali sonucu ortaya çıkacaktır.¹⁹

Mahkemeye erişim hakkına ilişkin düzenlemeler bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına ve kaynaklarına göre değişebilmekle beraber başvuru yollarının etkin kılınması asıl amaç olmalıdır.²⁰ Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkını sağlayan düzenlemelerin teorik varlığı yeterli olmayıp bunun gerçekten mevcut olması gerekmektedir.²¹ Başka bir ifadeyle mahkemeye erişim hakkını sağlayıcı ve kolaylaştırıcı önlemler alınmalıdır.

AIHM mahkemeye başvuru yollarının tanınmasının tek başına yeterli olmadığını bununla beraber etkili bir yolun kullanılmasının sağlanması gereğini Airey v. İrlanda davasında tartışmış ve etkili baş-

¹⁵ Ashingdane v. Birleşik Krallık, AIHM, Başvuru No: 8225/78, K. T.: 28.05.1985.

¹⁶ Gölcüklü, s. 209.

¹⁷ Gölcüklü, s. 209, Bihter Aydın, "Türk İdari Yargı Düzeninde Mahkemeye Erişim Hakkı", *TAAD*, 2013, S. 15, s. 275.

¹⁸ İnceoğlu, s. 116.

¹⁹ Gölcüklü, s. 208.

²⁰ Ashingdane v. Birleşik Krallık, AIHM, Başvuru No: 8225/78, K. T.: 28.05.1985, § 57, Doğru/Nalbant, s. 621.

²¹ İnceoğlu, s. 116.

vuru yolu olmayan halde ihlal sonucuna ulaşmıştır.²² Somut olayda Airey boşanmak istemekte ancak mali yetersizlikler nedeniyle dava takibi için bir avukatla anlaşamamıştır. Bu sebeple mahkemeye etkili şekilde erişme hakkından mahrum kalındığı iddiası ileri sürülmüştür. Buna karşın davalı devlet kanun yoluna başvurmak için avukatla temsili şart olmadığını, davasını kendisinin takip edebileceğini ve dolayısıyla mahkemeye erişim hakkının engellendiğinden söz edilemeyeceğini ifade etmiştir. Ancak AİHM başvuru imkanının tanınmasının tek başına yeterli olmayacağı, karmaşık dava usulünün uygulandığı davalarda, davayı kendisinin yürütmesinin beklenmesinin gerçekçi olmadığı sonucuna ulaşmıştır.²³ Bu doğrultuda bir hakkın tanınmış olması etkililiğinin bir göstergesi olmayıp, hakkın etkin kılınması bakımından uygun düzenlemelerin yapılması beklenmektedir.

Mahkemeye erişim hakkı bakımından tartışmalı bir diğer konu ise bu hakkın istinaf, temyiz gibi kanun yollarını kapsayıp kapsamadığıdır. İstinaf, temyiz gibi kanun yollarının düzenlenmesi 6. maddenin zorunlu kıldığı bir durum değildir.²⁴ Ancak kanun yolları devletlerin iç hukukunda öngörülmüş ve kanun yoluna başvurulmuşsa 6. maddenin gerekleri yerine getirilmelidir. Dolayısıyla kimi dava türleri bakımından kanun yolunun kapatılması mahkemeye erişim hakkının ihlali kabul edilmektedir.²⁵

1982 Anayasasında Mahkemeye Erişim Hakkının Anlamı

Mahkemeye erişim hakkı, hak arama özgürlüğünün bir görünümü olarak 1982 Anayasasının 36. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin lafzına bakıldığında hakkın kullanımı bakımından hiçbir sınırlama öngörülmemekle beraber hakkın süjesini *herkes* oluşturmaktadır.²⁶ Dolayısıyla, ilk bakışta, 36. maddenin lafzına göre kural olarak

²² Inceoğlu, s. 116.

²³ Airey v. İrlanda, AİHM, Başvuru No: 6289/73, K. T.: 09.10.1979, § 24, 25.

²⁴ AİHS 7 Numaralı Ek Protokol ile istisnai olarak ceza yargılamasında ceza gerektiren bir suç nedeniyle mahkûm olan herkese temyiz hakkının tanınması gereğini açıkça belirtmiştir.

²⁵ Inceoğlu, s. 117.

²⁶ Hakkın kullanım şekli bakımından meşru vasıta ve yollar tanımı yapılmıştır. Bu tanım gerçek bir sınır olmamakla beraber kişilerin bir hakkı kendi kendilerine elde etmelerinin ve böylece kaos ortamının engellenmesi amacının güdüldüğü söylenebilir. Meşru ifadesinden anlaşılması gereken sadece kanunda yer alan

herkes mahkemeye erişim hakkına herhangi bir sınırlamaya bağlı olmadan sahiptir.

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması 13. madde ile düzenlenmiştir. Buna göre temel hak ve hürriyetler ancak kanunla sınırlandırılacaktır. Kanunla sınırlandırmanın yanında sınırlandırmanın sınırı sebepleri hakkın özüne dokunmama, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzenine, laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine uygunluk ve son olarak *Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlılık* şeklinde sayılmıştır. 1982 Anayasası'ndaki 2001 yılı değişikliğiyle beraber temel hak ve hürriyetlerin genel sınırlama sebeplerine dayanılarak sınırlandırılması ihtimali ortadan kalkmış olmaktadır.²⁷ Bu halde ancak ilgili maddenin düzenlenişinde bir sınırlama nedeni öngörülmüşse temel hak ve hürriyet sınırlandırılacaktır.

Hak arama hürriyetini düzenleyen 36. maddede de herhangi bir sınırlama nedeni öngörülmemiştir. Dolayısıyla sınırlamaya en az elverişli haklardan olduğu ifade edilmektedir.²⁸ Ne var ki hakları bir bütün olarak düşünmek gerekir. Nitekim, daha önce bahsedildiği üzere bir devletin meşruluğunun kaynağı hukuk olmakla beraber hukuk devleti olmanın tek sağlayıcısı, hakların korunması yollarından biri olan mahkemeye erişim hakkı değildir. Bununla beraber yargılamanın makul sürede, en az masrafla tamamlanması ve hukuki belirlilik ilkesine uygunluk gibi unsurlardan bağımsız bir sistem oluşturmak mümkün değildir. Anayasaya sistematik yorum yöntemiyle²⁹ bakıldığında 141. maddenin üçüncü fıkrasında davaların en az giderle ve süratle giderilmesi gerektiği düzenlendiğinden mahkemeye erişim hakkının

yöntemlerle hakkın aranması değil aynı zamanda hak arama sürecinin her türlü etkiden muhafaza edilmesidir. Buna ilişkin tartışmalar ve Anayasa Mahkemesi kararları için bkz.: Aydın M., s. 14- 15.

²⁷ Genel sınırlama nedenlerine yer vermeyen AİHS sistemine uygunluk nedeniyle bu değişiklik olumlu karşılanmaktadır: Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 19. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 112.

²⁸ Fazıl Sağlam, *Temel Hakların Sınırlanması ve Özütü*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 104. Yazar Anayasa Mahkemesi'nin E: 1963/143, K: 1963/167, K. T.: 26.06.1963 tarihli kararına savunma hakkının sınırlandırılması halinde kişinin kendini gereği gibi savunmasından mahrum bırakılabileceği ve sınırlandırmanın da hakkın özünü zedelememesi gerektiği ifadeleri bakımından dikkat çekmiştir. s. 106.

²⁹ Sistematik yorum yöntemi hukuk kurallarının tek başına yorumlanmasını değil, bir bütün oluşturacak şekilde yorumlanmasını öngörür. Bkz.: Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 89.

durumu bu maddeyle beraber düşünölmelidir. Nitekim yargılamanın hızlandırılması ve masrafın azaltılması bir sınır teşkil edecektir.³⁰

Anayasa Mahkemesi mahkemeye erişim hakkını adil yargılanmanın en temel unsurlarından biri kabul etmekle beraber AİHM ile paralel olarak mahkemeye erişim hakkını mutlak bir hak olarak tanımamaktadır. Hakkın özüne dokunmadan, meşru amaç ve ölçölölük ilkesi çerçevesinde kimi sınırların getirilebileceğı kabul edilmiştir. Bununla beraber iç hukukta istinaf ve temyiz gibi kanun yollarının öngöröldüğü hallerde üst mahkemeye başvuru hakkı da mahkemeye erişim hakkı kapsamında değeriendirilmiştir.³¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararlarında Parasal Sınırların Mahkemeye Erişim Hakkı Bakımından Değeriendirilmesi

Mahkemeye erişim hakkı daha önce ifade edildiğı üzere mutlak değildir. Hakkın kullanılmasını ortadan kaldırmayacak şekilde meşru ve ölçölölü sınırlamalar getirilebilir. Nitekim hem AİHS hem de 1982 Anayasası kapsamında mahkemelere başvurularda süre, miktar gibi kısıtlamalar öngörölülebilir. Konu bağlamında parasal sınırlara mahkemelerin yaklaşımı incelenecektir.

AİHM genel olarak çoklu derece yargılamasının düzenlendiğı sistemlerde üst mahkemelere başvurunun ilk derece mahkemelerine göre daha zor kriterlere bağlanabileceğini kabul etmektedir. Nitekim Brualla Gomez De La Torre v. İspanya davasında temyiz başvurusu kabul edilebilirlik kriterlerinin ilk derece mahkemeleri için öngörölöleninden daha katı olabileceğı söylenmiştir.³² Bu halde kanun yoluna başvuru kriterlerinde kimi sınırlamaların getirilmesi tek başına ihlale neden olmayacaktır.

³⁰ Benzer şekilde hukuk devletin bir alt ilkesi olarak kabul edilen hukuki belirlilik ilkesi de mahkemeye erişim hakkının sınırını oluşturabilecektir. Nitekim sonsuz bir yargılama süreci kişiler yönünden tedirgin edicidir, dolayısıyla süre ve şekil gibi hakkın özünü zedelemeyen sınırlar getirilebilmektedir. S. D. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/8884, K. T.: 13.04.2016. Hukuki belirlilik ilkesine ilişkin tartışmalar için bkz.: Osman Can, "Belirlilik İlkesine Anayasal Bakış", *Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2005, C. 9, S. 1- 2, s. 89- 115.

³¹ Ayşe Türk ve Diğerleri Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2018/1906, K. T.: 13.04.2016; Abdurrahman Şanda Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/3907, K. T.: 07.12.2016.

³² Brualla Gomez De La Torre v. İspanya, AİHM, Başvuru No: 155/1996/774/975, K. T.: 19.12.1997.

AİHM Brualla Gomez De La Torre v. İspanya davasıyla paralel şekilde Bayar ve Gürbüz v. Türkiye davasında da temyize başvuru sınırına ilişkin miktarın güncellenmesinin kanun yoluna başvuruda *orantısız bir sınır getirmediği* takdirde mahkemeye erişim hakkına aykırılık teşkil etmeyeceği sonucuna varmıştır. Hatta daha az önemli davalar bakımından mahkemelerin iş yükünü hafifletmek için mahkemeye erişim hakkı bakımından sınırlamalar getirmesinin meşru kabul edilebileceğini ifade etmiştir.³³ Bu halde miktar sınırlarının hakkın özüne dokunmama, meşru amaç ve ölçülülük kriterlerine uygun düştüğü düzenlemeler bakımından herhangi bir ihlal sonucunun doğmayacağı söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi'nin miktar sınırına ilişkin kararları da AİHM içtihadıyla paraleldir. Nitekim dava değeri itibariyle kesin nitelikte sayılıp temyiz yoluna başvurulamaması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiası karşısında AİHM ile benzer nitelikte gerekçelerle başvurunun kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi mahkemeye başvuruyu engelleyen veya mahkeme kararını önemli ölçüde etkisizleştiren sınırlamaların mahkemeye erişim hakkına aykırı olacağını öncelikle vurgulamıştır. Bununla beraber mahkemeye erişim hakkının mutlak olmadığını ve Anayasada tüm kararların temyiz edilmesine ilişkin bir hükmün bulunmadığını da ayrıca belirtmektedir. Nihayetinde öngörülen para sınırının *adalet duygusunu rencide edecek* ölçüde olup olmadığına ilişkin değerlendirmeler yapmaktadır.³⁴ Dolayısıyla ne AİHM ne de Anayasa Mahkemesi para sınırını mahkemeye erişim hakkının ihlali bakımından tek başına yeterli bulmaktadır.

II. İDARİ YARGILAMADA OLAĞAN KANUN YOLLARI BAKIMINDAN ÖNGÖRÜLEN PARASAL SINIRLAR

Kanun yolu ile ilk derece mahkemesinde açılan bir davanın nihai kararının üst derece mahkemeleri tarafından da denetlenmesini sağ-

³³ Bayar ve Gürbüz v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 37569/06, K. T.: 27.11.2012.

³⁴ Abdurrahman Şanda Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/3907, K. T.: 07.12.2016. Az önemli davalar ve adalet duygusunu rencide edecek ölçüde olmama kriterleri ayrıca bkz.: Anayasa Mahkemesi, E: 2006/65, K: 2009/114, K. T: 23.07.2009. Bu kararda temyiz yoluna başvuru sınırı için paranın bugünkü satın alma gücü değerlendirmesine vurgu yapılmıştır.

layan başvuru mekanizmaları ifade edilmektedir. Bu haliyle ilk derece mahkemesinde verilmiş hatalı bir kararın üst derece mahkemeleri tarafından düzeltilmesi imkânı ortaya çıkar. Böylece yargılama ve adalet sistemine duyulan güven sağlanıp, adil görünüm pekiştirilebilir.³⁵ Ancak istinaf ve temyiz yoluna başvurularda hiçbir sınırlama öngörülmemiş değildir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 45. maddesine göre konusu 5000 TL'yi geçmeyen vergi davaları, tam yargı ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları kesin olup bunlara karşı istinaf yoluna başvurulamayacaktır. Temyiz yolunun düzenlendiği 46. madde de benzer şekilde konusu 100.000 TL'yi aşmayan vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemler hakkındaki davalar bakımından temyiz yolu kapalıdır. Temyiz yoluna ilişkin düzenlemede dikkat çeken husus belirtilen istisnai durum dışında tahdidi olarak sayılan davaların genel olarak konu bakımından belirlenmesidir.³⁶

İptal davaları bakımından konusu belli bir miktar olan idari işlem, doğrudan davanın konusunun para olmasıyla ilgili olmayıp, idari işlemin beş unsurundan biri olan konunun parayla ilişkili olmasıdır. Bu durumda bir idari işlemin konusunun para olduğunun söylenebilmesi için açıkça yazılı olması gerekir. Aksi halde idari işlemin konusunun para ile ölçülebilmesi veya değerlendirilebilmesi konunun para olduğu anlamına gelmemektedir.³⁷

Kanunda öngörülen parasal sınırlar her yıl için değişmez olarak uygulanmamaktadır. Nitekim İYUK ek madde 1'e göre her yıl belirlenen değerlendirme oranına göre parasal sınırlar artırılmaktadır. Buna göre istinaf yolu için öngörülen sınır 2018'de 5000 TL, 2019'da 6000 TL, 2020 ve 2021 yıllarında 7000 TL, 2022'de 9000 TL olarak uygulanmıştır. Temyiz yolu için öngörülen sınır ise 2018'de 117.000 TL, 2019'da 144.000

³⁵ Ali D. Ulusoy, *Yeni Türk İdare Hukuku*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 815. Benzer şekilde dereceli yargılama sistemi ile ilk derece mahkeme kararlarının, bu mahkeme hakimlerine nazaran daha tecrübeli olduğu kabul edilen hakimlerce incelenmesi olanağı da ortaya çıkmaktadır. Gürsel Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 492.

³⁶ Yasin Söyler/Muhammet Yılmaz, "Temyiz Kanun Yolunda Uygulanan Parasal Sınırın Her Yıl Artırılmasının Görülmekte Olan İdari Davalara Etkisi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, C. 29, S. 3, s. 2138.

³⁷ Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 1338- 1339.

TL, 2020'de 176.000 TL, 2021'de 192.000 TL, 2022'de 261.000 TL olarak uygulanmıştır.³⁸

İstinaf ve temyiz yolu dışında kanunda parasal sınırın öngörüldüğü diğer durumlar ise duruşma ve tek hakimle görülecek işlerdir. İYUK 17. maddeye göre duruşma yapılabilmesi için kural olarak taraflardan biri bunu talep etmelidir. Nitekim talep halinde de duruşma yapılması zorunludur. Ancak istisnai olarak konusu para olan tam yargı davaları bakımından duruşma yapılabilmesi için miktarın 25.000 TL'yi geçmesi gerekmektedir. Benzer şekilde 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 7. maddesine göre konusu belli bir parayı içeren idari işlemlere karşı açılan iptal davalarının ve tam yargı davalarının kurul halinde görülebilmesi için miktarın 25.000 TL'yi aşması gerekmektedir. Duruşmalı işler ve tek hakimle görülecek davalar bakımından da miktar, her yıl değerlendirme oranına göre artmaktadır. Buna göre 2018'de 36.000 TL, 2019'da 44.000 TL, 2020'de 53.000 TL, 2021'de 57.000 TL ve 2022'de 77.000 TL olarak uygulanmıştır.³⁹ 2576 sayılı kanun ek madde 1 ile tek hakimle görülecek davalar bakımından artan miktarların, yürürlük tarihinden önce nihai olarak karara bağlanan idare ve vergi mahkemesi kararları ve Danıştay'ın bozma kararı üzerine bozulan mahkemece yeniden bakılan davalar bakımından uygulanmayacağı açıkça ifade edilmiştir.⁴⁰ Bu madde tersiyle yorumlandığında yeniden değerlendirme oranına göre artan parasal sınırlar görülmekte olan davaları etkileyecek ve davaların tek hakimle mi kurul halinde mi görülmesi gerektiği yeniden değerlendirilip karar verilecektir.⁴¹ Bir başka ifadeyle mahkemenin kurul halinde verdiği ni-

³⁸ İstinaf ve temyiz yolunda uygulanan sınırlara "Yararlı Bilgiler", *İstanbul Barosu Dergisi*, 2022, C. 96, S. 2, s. 529 kaynağından ulaşılmıştır.

³⁹ Duruşmalı işler ve tek hakimle çözülecek davalara ilişkin sınırlara "Yararlı Bilgiler", *İstanbul Barosu Dergisi*, 2022, C. 96, S. 2, s. 529 kaynağından ulaşılmıştır.

⁴⁰ 1999 tarihli Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ile İdari Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda yeni parasal sınırların Danıştay'ın bozma kararı sonrası kararı bozulan mahkemece bakılan davalarda uygulanmasının usul sorunlarına sebebiyet verdiği, bu sorunların ortadan kaldırılması ihtiyacı ile bu davalara uygulanmayacağı ifade edilmiştir: <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/Tutanak/TBMM/d21/c035/tbmm21035107ss0376.pdf>, s. 4, Erişim Tarihi: 20.12.2022.

⁴¹ Söyler / Yılmaz, s. 2145.

hai nitelikte olmayan kararlar, örneğin ara karar, artışın davaya uygulanmasından sonra tek hakimle karar verilen bir davaya dönüşebilecektir. Ara karar kurulca verilse de dava tek hâkim tarafından sonuca ulaştırılabilecektir.⁴²

Bölge İdare Mahkemesi Kararlarından Kesitler

İstinaf kanun yolunun düzenlendiği İYUK 45. maddeye göre kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde istinaf yoluna başvurulabilmektedir. Ancak konusu 5.000 TL'yi geçmeyen kanunda sayılan davalar bakımından istinaf yoluna başvurmak mümkün değildir.⁴³ Ne var ki İYUK'ta parasal sınırın hangi tarihten itibaren uygulanacağına ilişkin açık bir düzenleme yoktur. Bir başka ifadeyle parasal sınırın belirlenmesi bakımından davanın açıldığı, kararın verildiği, bölge idare mahkemesine başvurulduğu veya bölge idare mahkemesinde karar verildiği tarihin mi esas alınacağı belirli değildir.⁴⁴ Dolayısıyla parasal sınırın belirlenmesinde hangi tarihin dikkate alındığının belirlenmesi bakımından kimi bölge idare mahkemesi kararlarından kesit verilecektir.

İzmir Bölge İdare Mahkemesi'ne ilk derece mahkemesinin 5325 TL tazminat istemine ilişkin kararının kaldırılması istemiyle başvurulmuştur. Bölge İdare Mahkemesi kararında ilk derece mahkemesi kararının esas numarası 2017/1002 ve karar tarihi de 05.10.2018 olarak yazılmıştır. Dolayısıyla 2017 yılında açılan bir dava hakkında 2018 yılında karar verildiği söylenebilir. Bölge idare mahkemesine dilekçenin verilme tarihi bilinmemekle beraber esas numarası 2019/225 olan dosyaya göre burada da davanın açıldığı yıl 2019 olarak kabul edildiğinde 2017, 2018 ve 2019 olarak üç farklı tarih ortaya çıkmaktadır. İstinaf yolu sınırı da sırasıyla 5000 TL, 5000 TL ve 6000 TL olarak belirmektedir. Bölge idare mahkemesi bu kararında karar tarihi de olan 2019 yılı için geçerli olan istinaf sınırını dikkate alarak kesin nitelikte kabul etti-

⁴² Candan, s. 25.

⁴³ Parasal sınırın yıllara göre değişkenlik gösterdiği ve yıllara göre miktarı yukarıda belirtildi.

⁴⁴ Nitekim idare mahkemesinde 2020'de açılan bir dava hakkında 2022 yılının aralık ayında karar verilmiş ve bölge idare mahkemesine de 2023 yılının ocak ayında başvurulmuş ve bölge idare mahkemesinde de 2024 yılında karar verilecek olabilir. Bu halde istinaf sınırı bakımından dört ayrı miktarın esas alınma ihtimali ortaya çıkacaktır.

ği bu davayı incelemeksizin reddetmiştir.⁴⁵ Bölge idare mahkemesinin bu uyuşmazlık konusunda kendi karar verdiği tarihteki parasal sınırı dikkate aldığı görülür. Ancak hak arama niyetiyle ilk derece mahkemesine 2017 yılında başvurulmuştur. İlk derece mahkemesindeki karar dahi bölge idare mahkemesi kararından bir yıl önce 2018’de verilmiştir. Her iki tarihte de istinaf sınırı 5.000 TL olup dava değeri dikkate alındığında bölge idare mahkemesine başvurulması bakımından elverişlidir. Ne var ki istinaf yoluna başvuru tarihini dikkate alan bölge idare mahkemesi dava değerini istinaf sınırının altında değerlendirecek olumsuz örnek teşkil etmektedir.

Bölge İdare Mahkemesinin yukarıda değinilen kararına karşın uygulanacak parasal sınırın tespitinde eğilimin ilk derece mahkemesi karar tarihinin esas alınması olduğu söylenebilir. Nitekim Erzurum Bölge İdare Mahkemesi’nin 2020 yılında vermiş olduğu bir kararında “[...] dava konusu uyuşmazlık miktarı karar tarihinde kesinlik sınırı olan beş bin Türk lirasının altında kaldığından Mahkemece verilen kararın [...] kesin olduğu”⁴⁶ denilerek istinaf başvurusu incelenmemiştir. Benzer şekilde İzmir Bölge İdare Mahkemesi “[...] ilk derece mahkemesince verilen karar tarihi itibarıyla 2020 yılı için geçerli olan 7.000 TL’lik yasal haddin altında kaldığı anlaşılmış olup”⁴⁷ şeklinde hüküm kurarak ilk derece mahkemesinin karar tarihini esas almıştır.

Danıştay Kararlarından Kesitler

Danıştay temyiz edilen mahkeme kararlarının parasal sınır yönünde temyiz kabiliyetinin olup olmadığına karar verirken istikrarlı bir şekilde bölge idare mahkemesi kararının verildiği tarihi esas aldığı söylenebilir. Örneğin 2020 tarihli bir kararında temyiz edilen dosyanın, temyiz sınırını aşip aşmadığının tespiti yöntemini “[...] parasal tutarın bölge idare mahkemelerince karar verildiği tarihteki temyiz

⁴⁵ İzmir Bölge İdare Mahkemesi, 6. İdare Dava Dairesi, E: 2019/225, K: 2019/285, K. T.: 19.02.2019.

⁴⁶ Erzurum Bölge İdare Mahkemesi, 3. İdari Dava Dairesi, E: 2018/373, K: 2020/472, K. T.: 27.10.2020.

⁴⁷ İzmir Bölge İdare Mahkemesi, 3. Vergi Dava Dairesi, E: 2020/626, K: 2020/918, K. T.: 10.09.2020. Bu karara Murat Batı, “Vergi Davalarında Üst Mahkemeye Gitmede Enflasyon Engeli”, *T24*, 13.09.2022, https://t24.com.tr/yazarlar/murat-bati/vergi-davalarinda-ust-mahkemeye-gitmede-enflasyon-engeli,36702#_ftn2, (Vergi Davaları), 01.12.2022 dikkat çekilmesi üzerine ulaşılmıştır.

sınırının altında olup olmadığına göre belirlenmesi gerekmektedir⁴⁸ şeklinde açıklamıştır. Bu halde davanın açıldığı tarihteki uyuşmazlık konusu *dava değerinin temyiz aşamasına gelinceye kadar değersizleştiğini ve hak arama imkanının ortadan kalktığını* söylemek mümkündür. Nitekim üç dereceli yargılama sisteminin olduğu bir düzende istinaf yoluna başvurabilmek için ilk derece mahkemesinin karar verdiği andaki sınır, temyiz yoluna başvurabilmek için de bölge idare mahkemesinin karar verdiği andaki sınır dikkate alınmaktadır. Bunların dışında dava açıldığı andaki kanun yoluna başvurmadaki parasal sınır da daha farklı olabilecektir. Bu kapsamda hukuki belirlilik ve hukuka güven de zedelenmektedir.

Danıştay başka bir kararında “[...] bölge idare mahkemesi kararı tarihinde güncel temyiz parasal sınırın altında kaldığı görüldüğünden⁴⁹” diyerek benzer bir açıklamayla temyiz istemini reddetmiştir. Danıştay’ın bu kararında dikkat çekilmesi gereken başka bir unsur da davanın kısmen kabulü halinde temyiz sınırının dava dilekçesindeki miktara göre mi yoksa mahkeme kararındaki miktara göre mi belirleneceği konusundaki uygulamadır. Bu noktada Danıştay kararında reddedilen miktara ilişkin kısımların incelenerek bozulma istemi vurgulanmıştır.

İYUK’ta kısmi ret durumunda dikkate alınması gereken miktara ilişkin açık hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu konuda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki düzenlemelere başvurulabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda asıl talebin kabul edilmeyen bölümü kanun yolu sınırı altında kalmadığında başvurulabilecektir.⁵⁰ Ancak bu yaklaşım davanın asıl değerinin üst derece yargılamasında değersizleştirilmesinden ötürü hukuka uygunluk bakımından şüphelidir.

⁴⁸ Danıştay 13. Dairesi, E: 2020/2231, K: 2020/2039, K. T.: 10.09.2020. Bu karara Batı, “Vergi Davalarında Üst Mahkemeye Gitmede Enflasyon Engeli” dikkat çekilmesi üzerine ulaşılmıştır.

⁴⁹ Danıştay 10. Dairesi, E: 2021/3226, K: 2021/3994, K. T.: 09.09.2021.

⁵⁰ Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: Ramazan Çağlayan, İdari Yargılama Hukuku, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 761- 763. Benzer yöne bir başka görüşe göre de kanun küçük miktarlar için kanun yolunu kapatmak istemektedir. Dolayısıyla asıl talebin kabul edilmeyen kısmına göre istinaf yolu incelemesi yapılmalıdır. Kaplan, s. 495.

Danıştay ve Bölge İdare Mahkemesi Uygulamalarında Ortaya Çıkabilecek Kimi Durumlar

Danıştay ve Bölge İdare Mahkemesi kararlarındaki istikrarlı uygulamanın alt derece mahkemesi kararının verildiği tarihteki parasal sınıra göre değerlendirme yapılmasıdır. Örneğin 2018 yılında 150.000 TL değerinde ilk derece mahkemesinde açılan bir dava hakkında 2019 yılında nihai karar verildiğinde istinaf yolu için 2019 yılı sınırı dikkate alınacaktır. Davanın açıldığı 2018 yılında 5.000 TL olan istinaf sınırı 2019 yılında 6.000 TL olarak uygulanmıştır. İstinaf kanun yoluna başvurmak bakımından herhangi bir hak kaybı olmamakla beraber dava açıldığı tarihten itibaren iki farklı parasal sınır uygulaması söz konusu olmuştur. 2019 yılında istinaf kanun yoluna başvurulmuş dava hakkında da 2020 yılında nihai karar verildiği durumda ise 2020 yılı temyiz başvuru sınırı olan 176.000 TL dikkate alınacaktır. 2018 yılında açılan değeri 150.000 TL olan ve 2018 ve 2019 yılları için temyiz kabiliyeti olan dava hakkında bölge idare mahkemesi kararının 2020 yılında verilmesi ve temyiz yoluna başvurularda bölge idare mahkemesi kararlarının verildiği tarihteki sınırın esas alınması nedeniyle temyiz yoluna başvurulamayacaktır. Değeri 150.000 TL olan dava bakımından temyiz yoluna başvurulsa dahi Danıştay *kesin nitelikteki davanın reddine* karar verecektir. Aynı olayda ilk derece mahkemesinde, dava 145.000 TL bakımından kabul edilse de 5.000 TL bakımından reddedilmiş olabilirdi. İlk derece mahkemesi kararı 2019 yılında verildiğinden bu halde reddedilen kısım için dava istinaf kanun yoluna dahi götürülemeyecekti.

2017 yılında aynı konuda farklı kişiler ve farklı ilk derece mahkemelerinde değeri 150.000 TL olan bir dava açılmış olabilir. Bu iki davadan birinin istinaf yargılamasına ilişkin nihai kararı 2019 yılında diğerininki ise 2020 yılında verilmiştir. Aynı konu ve değerdeki davalardan 2019 yılında sonuçlanan istinaf başvurusu kararı temyiz edilebilecekken 2020 yılındaki temyiz edilemeyecektir. Hatta temyiz edilen davanın temyiz incelemesi sonucunda hukuka aykırı bulunması da mümkündür. Bu halde ilk derece mahkemesindeki dava tarihi, dava konusu, dava değeri ve davanın açıldığı ilk tarih itibarıyla bütün kanun yolları açık iki davadan biri yargılama sürecinin uzaması nedeniyle temyiz incelemesinden geçemezken, diğeri geçebilecektir⁵¹.

⁵¹ Benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz.: Mustafa Balcı, "Vergi Yargısında Pa-

Parasal sınırdaki değişmelerin derdest davalara uygulanmasına ilişkin senaryolar çoğaltılabilir. Nitekim kısmi ret halinde reddedilen miktara göre kanun yolunun açık olup olmadığının değerlendirilmesi, her yıl davaların tek hakimle mi yoksa kurul halinde mi görüleceğinin gözden geçirilmesi ve kurul halinde görülmeye başlayan davaların tek hakimle karara bağlanması hali diğer başka durumlarıdır. Dolayısıyla kurgusal gibi gözüken gerçek *adalet duygusunu rencide* eder niteliktedir.

Hukuk Devleti İlkesi Bakımından Kanun Yollarında Parasal Sınırların Değerlendirilmesi

Hukuk devleti bir ideal olarak modern anayasacılığın temelini oluşturmakta ve bir devletin de dayandığı temel ilkelerden kabul edilmektedir. Aynı zamanda devletin nitelikleri arasında hukuk devletinin sayılması veya başka bir ifadeyle hukuku olan devlet anlamında olmayıp hukukun egemen olduğu devlet demektir.⁵²

Hukuk devleti kavram olarak hukuki güven ortamını sağlamayı, devletin hukuka uymasını ve bu bağlamda da devletin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine bağlı olmasını ifade ettiği söylenebilir.⁵³ Dolayısıyla toplumda adaleti, düzeni ve istikrarı sağlamak da hukuk devleti olmanın amacı ve gereğidir. Toplumsal barışın ve adaletin sağlanmasının en temel unsuru ise insan haklarına saygılı bir devlet düzenidir.⁵⁴ İnsan haklarına saygılı ve hak ve hürriyetlerin güvence altına alındığı bir *hukuk devleti zemini* ise yargı bağımsızlığı teminatı ile oluşturulmaktadır.⁵⁵

1982 Anayasası'nda da hukuk devleti ilkesi Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır. Böylece bütün uygar demokratik rejimlerde

rasal Tutar Olarak Kesin Kararlar ve Kanuni Hâkim Yönünden Bazı Sakıncalı Durumlar", Vergi Algi, 18.01.2021, <https://vergialgi.com/vergi-yargisinda-parasal-tutar-olarak-kesin-kararlar-ve-kanuni-hakim-yonunden-bazi-sakincali-duruml>, 01.12.2022.

⁵² Mustafa Erdoğan, Anayasal Demokrasi, 10. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013, s. 113- 114.

⁵³ Bülent Tanör/Necmi Yüzbaşıoğlu, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 19. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 116.

⁵⁴ Erdoğan, s. 117.

⁵⁵ Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, 23. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 162.

olduğu gibi hukuk devleti ilkesine⁵⁶ veya başka bir ifadeyle hukukun egemen olduğu devlet düzenine bağlılık anayasanın üstünlüğünün kabul edildiği bir anayasal sistem içinde açıkça ifade edilmiştir. Anayasa her ne kadar hukuk devletinin bir tanımı yapılmamışsa da Anayasa Mahkemesi unsurlarına içkin bir tanımlama yapmaktadır. Buna göre “[...] hukuk devleti, eylem işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, hukuki güvenliği sağlayan, hukuk kurallarıyla kendini bağlı sayan ve yargı denetimine açık olan devlettir”⁵⁷ şeklinde unsurların sayılması yoluyla tanımlama yapılmıştır.

Hukuk devleti olmanın gereklerinden biri de yargı denetimine açıklık olduğuna göre bu yargılama faaliyeti de hukuka uygun olmalıdır. 1982 Anayasası’na göre yargı, yasama ve yürütme ile beraber devletin üç organından birini oluşturmaktadır. Anayasanın Üstünlüğü ve Bağlayıcılığı kenar başlıklı 11. maddede anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü yargı organı bakımından da geçerli olacak şekilde açıkça ifade edilmiştir. Mahkemelerin bağımsızlığının düzenlendiği 138. maddede ise her ne kadar hakimlerin bağımsızlığı vurgulansa da bir sınır olarak Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun hüküm verme düzenlenmiştir. Dolayısıyla yargı bağımsızlığı olmadan gerçek anlamda bir hukuk devletinin varlığından bahsedilemeyecek olsa da⁵⁸ devletin bir organı olan yargının keyfi hareket etmesinin kabulü de söz konusu değildir. Yine de yargının keyfi veya hatalı hareket etmesinin önüne mutlak şekilde geçilmesi mümkün olmamaktadır. Yargının hatalı kararlarının denetiminin yapılması yolu olarak üst derece mahkemeleri bir tür hukuki çare olarak gösterilip, hukuk devleti olmanın gereği olarak da kanun yolları çeşitlenmektedir.⁵⁹ Bu bağlamda hak arama yollarının temel hak hürriyetleri koruyabilmek için açık olması gerekir.⁶⁰ İdari yargılama usulünde öngörülen parasal sınırların hukuk devletinin bir gereği olarak devletin eylem

⁵⁶ Özbudun, s. 124.

⁵⁷ Anayasa Mahkemesi, E: 2022/56, K: 2022/100, K. T.: 08.09.2022.

⁵⁸ Özbudun, s. 133.

⁵⁹ M. Kâmil Yıldırım, “İstinaf Sebepleri ve İlk Derece Mahkemesinde Hatalı Vakıa Tespiti”, Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı VI, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2008, s. 89.

⁶⁰ Erdoğan, s. 130.

ve işlemlerinin denetimine getirdiği sınırlamanın meşruluğu ise tartışmalıdır. Nitekim Anayasanın 125. maddesinde idarenin her türlü eylem işlemlerine yargı yolunun açıklığı ayrıca düzenlenmiştir. Anayasa kapsamında hem hak arama hürriyetine herhangi bir sınır getirilmemesi hem de idarenin eylem ve işlemlerine ilişkin ayrı bir hükmün bulunması idari yargılamada mahkemeye erişim hakkına getirilen sınırların dar kapsamlı olmasını gerektirir. Bu doğrultuda bir dava konusunun değerinin parayla belirlenmesinin ve böylece bütün unsurları aynı olup sadece miktar farklılığı bakımından kimi davaların kanun yoluna götürülememesinin hukuk devleti ilkesi ile uyduğu söylenemeyecektir. Ek olarak yargılama süresindeki değişimler nedeniyle bütün unsurları bakımından aynı olan davalardan birinin üst derece mahkemesinin denetiminden geçmemesi eşitlik ilkesini de zedelemektedir.

Hukukun egemen olduğu bir devlette hukukun bazı özelliklerinin olması beklenir. Bunlardan biri kanunların ileriye dönük olması diğeri ise hukukun kendi içinde tutarlı olmasıdır. Böylece önceden duyuru- lan kurallara bağlı bir devlet içinde somut olaya uygulanacak kural öngörülebilecektir.⁶¹ Bu doğrultuda hukukun belirli olması da gerekir. Belirlilik ilkesi Anayasa Mahkemesi kararlarında açıkça vurgulanmıştır. Buna göre “[...] yasal düzenlemelerin hem kişiler hem idare yönünden kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi gerekir”.⁶² Belirlilik ilkesi aynı zamanda hukuksal güvenlikle ilgili olup hangi somut duruma hangi hukuksal sonucun bağlandığının da bilinebilir olmasını gerektirir. Bu halde sondan başlanacak olursa idari yargıdaki parasal sınırlar belirlilik ilkesi ile uyumlu değildir. Nitekim kanunda parasal sınırların davanın hangi aşamasındaki değere göre belirleneceği açık değildir. Dolayısıyla idari yargılama sürecinde tek bir dava için birbirinden farklı parasal sınırların uygulanması ihtimali ortaya çıkmaktadır. İlaveten bu konudaki takdir yetkisinin kamu otoritelerine bırakıldığı ve kimi keyfi kararların ortaya çıktığı da yukarıdaki örneklerde görülmüş-

⁶¹ Abdullah Arıkan, Vergi Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 34.

⁶² Anayasa Mahkemesi, E: 2022/56, K: 2022/100, K. T.: 08.09.2022.

tür.⁶³ Bu durum kendi içinde tutarlı bir hukuk düzenini sağlamaktan da uzaktır.

Hukuk devletinin belirtilen bir başka özelliği de kanunların ile-riye dönük uygulanmasıdır. Davanın açıldığı sırada istinaf ve temyiz yolu parasal sınırları belliyken, her yıl değişen miktarların halihazırda görülen davalar bakımından da uygulanması bir anlamda kanundaki değişikliklerin geçmişe uygulanması ve hak kaybına sebep verilmesi anlamındadır. Nitekim dava açıldığı anda yürürlükteki hukuk kural-larına göre kişilerin haklı beklentileri oluşmuştur.⁶⁴ Ne var ki hukuk düzenindeki gelecekteki değişiklik nedeniyle bu hak kaybedilmekte-dir. Bu da hukuki düzenlenmeleri kişiler için en azından makul bir süre aynı kalabileceğine ilişkin hukuki istikrar sağlama çabasını da faydasızlaştırmaktadır.

IV. MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI BAKIMINDAN PARASAL SINIRLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNERİLER

Mahkemeye erişim hakkı Anayasa'nın 36. maddesinde hiçbir özel sınırlama sebebine bağlı olmadan düzenlenmiş olan anayasal bir haktır. Ancak hem hakkın kendi doğasından kaynaklanan hem de Anayasanın diğer maddelerindeki hak ve özgürlüklerle birlikte de-ğerlendirildiğinde kimi sınırlamalar söz konusu olabilecektir. Anaya-sa Mahkemesi kararlarında da "Anayasanın tüm maddeleri aynı etki ve değerde olup, aralarında üstünlük sıralaması bulunmadığından, uygulamada bunlardan birine öncelik tanımak olanaklı değildir. Bu nedenle, kimi zaman zorunlu olarak birlikte uygulanan iki Anayasa kuralından biri diğerinin sınırını oluşturabilmektedir"⁶⁵ ifade edilerek anayasal kuralların birbirinin sınırı olabileceği açıklığa kavuşturul-

⁶³ Danıştay 8. Dairesi, E: 2022/1069, K: 2022/1065, K. T.: 22.02.2022 kararında 100.000 TL manevi ve 102.000 TL maddi tazminat istemini talebe konu miktarın Bölge İda-re Mahkemesi kararı tarihindeki güncel temyiz parasal sınırının altında kaldığı gerekçesiyle temyizen incelenmesine olanak olmadığını belirtmiştir. Bu kararda Bölge İdare Mahkemesi karar tarihi olan 2021 yılı için temyiz sınırı 225.000 TL olarak yazılmıştır. Oysaki 2021 yılı temyiz sınırı 192.000 TL'dir. Bu tip miktar ha-talarının dikkatsizlik ve özensizlik sonucu olduğunu söylemek mümkündür ve hukuka güveni zedelemektedir.

⁶⁴ Özbudun, s. 137; Erdoğan, s. 133.

⁶⁵ Anayasa Mahkemesi, E: 2006/65, K: 2009/114, K. T.: 23.07.2009; aynı yönde bir başka karar: Anayasa Mahkemesi, E: 2021/118, K: 2022/98, K. T.: 08.09.2022.

muştur. Ancak, yine de özel sınırlama nedeni öngörülmeleyen haklar bakımından sınırlama nedenleri dar yorumlanmalı ve hakkın kapsamı daraltılmamalıdır. İlâveten mahkemeye erişim hakkı, hak arama özgürlüğünün bir görünümü olarak diğer temel hak ve özgürlüklerin korunmasının bir şartıdır. Dolayısıyla kanun yoluna başvurularda parasal sınırlar belirlenirken haklar arasında bir denge sağlanmaya çalışılmalıdır.

Kanun yoluna başvurularda sonsuz bir başvuru sisteminin olması beklenemeyeceği gibi, hayatın olağan akışına da uygun olmayacaktır. Nitekim kişilerin sonsuz bir kanun yolu başvuru sisteminin düzenlendiği ortamda hukuki belirsizlik içinde yaşamalarını beklemek abesle iştigaldir. Belli bir yerde sonucun ortaya çıkması zorunludur.⁶⁶

İdari yargılama usulünde olağan kanun yolları olarak istinaf ve temyiz düzenlenmiştir. Dolayısıyla kanun yolları tanındıysa bu yolların bazı dava türleri için kapatılması mahkemeye erişim hakkının ihlali olarak kabul edilmektedir.⁶⁷ Bu durumda kanun yollarına başvurularda parasal sınırların öngörülmesinin mahkemeye erişim hakkı bakımından uygun bir sınırlama ölçütü olup olmadığı belirlenmelidir.

Kanun yollarının varlık nedeni hakimlerin de insan olmaları itibarıyla yanılma olasılığıdır. Bu halde mahkemelerin verdiği her türlü kararda da yanılma ihtimali vardır.⁶⁸ Kanun yollarının hatalı kararları düzeltme ve adaleti daha iyi sağlama konusunda faydası olduğuna ilişkin şüphe yoksa kanaatimizce herhangi bir parasal sınır öngörülmeden bütün kararlar için kanun yollarının açık olması gerekir. Aksi durum davanın tarafları için adalet duygusuna bir değer biçme anlamına gelecektir. Bir uyumsuzluk konusunda haklılığın değerinin para ile ölçülmesi söz konusu değildir.⁶⁹

⁶⁶ Ejder Yılmaz, “Hukuk Davalarında Yasayollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1988, S. 1, s. 133.

⁶⁷ İnceoğlu, s. 117.

⁶⁸ Yılmaz, s. 132.

⁶⁹ Atilla Elmas, “1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 3156 Sayılı Kanun’a Genel Bakış”, *Ankara Barosu Dergisi*, 1984, S. 2, s. 247. Anayasa Mahkemesinin eğiliminin de hakkın değerinin mali külfete göre ölçülmesi yönünde olduğu söylenebilir. Nitekim Candan tarafından dikkat çekilen Anayasa Mahkemesi E: 2020/21, K: 2020/53, K. T.: 01.10.2020 künyeli kararda yüksek meblağlara ulaşabilen idari para cezalarının kişinin mali durumu üzerinde ağır ve ciddi bir yaptırım olması nedeniyle uyumsuzluk konusu düzenleme ip-

Üst yargı yollarına başvurularda kimi sınırlamalar getirmek taraflara hukuki belirlilik ve güvenlik sağlamak açısından gerekli olabilir. Bu doğrultuda parasal sınırlar yerine süre sınırı gibi hakkın değerine ilişkin sınırlama dışında düzenleme yapılabilir. Bundan başka istenilmeyen veya haksız davaların açılmasını önlemek için para sınırı yerine başka hukuki yaptırımlar düzenlenebilir.⁷⁰ Ancak yine de para sınırı konulmak isteniyorsa bunun istinaf veya temyiz yolundan biri için getirilmesi düşünülebilir. İstinaf yolunda ilk derece mahkemesi kararları hem maddi hem de hukuki yönden incelenmektedir ve hukuka aykırılıklar ortadan kaldırılır. Temyiz kanun yolunda ise yenisinden yargılama yapılmamaktadır.⁷¹ Bu halde bütün dava konularının şartsız koşulsuz istinaf incelemesinden geçmesi, sadece temyiz yolunda makul bir parasal sınırın getirilmesi öngörülebilir.

İYUK'ta değişiklik yapan 6545 sayılı kanunun gerekçesinde ise istinaf yolunda kesinleşmesi öngörülen davalarla Danıştayca temyizen incelenecek dava sayısının azaltılması ve böylece Danıştay'ın iş yükünün hafifletilerek içtihat mahkemesi rolünün güçlendirilmesinden bahsedilmektedir.⁷² İş yükünü azaltma amacıyla üst mahkemeye başvuru hakkının her ne olursa olsun sınırlanması anlayışını da meşru görmek mümkün değildir.⁷³ İlâveten Danıştay'a başvuru yolunun katı şekilde sınırlandığı bir sistemde, yeterince uyumsuzluk konusu incelemeyen içtihat mahkemesine dönüşümün gerçekleşmesinin yöntemi anlaşılamamaktadır.

Kanaatimizce, yukarıda da belirtildiği üzere, üst denetim yollarına başvurulardaki sınır parasal değer üzerine kurulmamalıdır. Ancak

tal edilmiştir. Kararda bireysel yararlar kamusal yarar arasında bir oran kurulması gerektiği, sağlanmak istenen kamusal yarar nedeniyle kişiye aşırı külfet yüklenmesinin orantısız olacağı ifade edilmiştir. Candan ise davaların önem derecesinin kanun koyucu tarafından belirlenemeyeceğini ve kimi davaların önemsiz olarak değerlendirilip denetlenmeden yoksun bırakılamayacağını ifade etmektedir. İlâveten bir uyumsuzluk konusunun dava haline getirilmesinin parasal değerine bakılmaksızın önemli kabul edilmesi gereği vurgulanmıştır. Candan, s. 1339- 1340. Bizce de bir davanın değeri parasal miktara göre önemli veya önemsiz olarak sınıflandırılmamalı, adaletin değeri paranın miktarıyla ölçülmemelidir.

⁷⁰ Ejder Yılmaz, "Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti", *Ankara Barosu Dergisi*, 1984, S. 2, (Yargılama Giderleri), s. 208.

⁷¹ Mustafa Avcı, "İdari Yargıda İstinaf", *TBB Dergisi*, 2011, S. 96, s. 182, 187.

⁷² <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0918.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2022, s. 26.

⁷³ Ekin Sevinç, "İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yoluna Başvuru Hakkının Anayasal Güvenceye Sahip Olması Bakımından Ele Alınması", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Dergisi*, 2020, C. 14, S. 3, s. 439.

bu uygulama devam edecekse de istinaf ve temyiz sınırına ilişkin düzenlemeler yeniden değerlendirilmelidir. Nitekim 2023 yılı itibarıyla istinaf sınırı 20.000 TL, temyiz sınırı 581.000 TL olmuştur. 2022 yılındaki miktar yüzde 122,93 oranında artırılmıştır.⁷⁴ İstinaf ve temyiz yolu sınırlarına göz ucuyla bakıldığında dahi kişinin davasını üst derece mahkemesi denetimine götürmede umutsuzluğa düşmesi kaçınılmazdır. İlâveten bu miktarlar her sene yenilenmektedir. Bu bağlamda 2022 yılında 261.000 TL olan temyiz sınırı ile başvuru yolu açık olan bir davanın 2023 yılındaki oranlara göre başvuru yolunun kapanmış olması mümkündür. Bu halde düzenlemenin mahkemeye erişim hakkını ihlal etmeyecek, hukuka güveni zedelemeyecek şekilde düşünülmesi gerekir. Bu bağlamda öncelikle hangi andaki parasal sınırların uygulanacağına ilişkin açık bir ifadenin kanuna konulması gerekir. Başka bir deyişle ilk derece mahkemesinde davanın açıldığı andaki miktar mı uygulanacaktır yoksa her karar tarihindeki miktarlar dikkate alınacak ve uygulamadaki gibi aynı dava için birden fazla miktar mı gündeme gelecektir? Kanımızca ilkinin doğrultusunda, ilk derece mahkemesinde davanın açıldığı tarihteki istinaf ve temyiz sınırlarının başvurularda dikkate alınacağına ilişkin açık bir hüküm kanuna eklenerek belirlilik sağlanmalıdır.⁷⁵

İstinaf ve temyiz yolundaki parasal sınırların da mahkemeye erişimin sağlanabilmesi için yeniden düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi kararlarında da belirtildiği üzere istinaf ve temyiz sınırının *paranın bugünkü satın alma gücü karşısında adalet duygusunu rencide edecek ve hukuk devletiyle bağdaşmayacak ölçüde olmaması gerekir*.⁷⁶ Dolayısıyla parasal sınırların asgari ücreti aşmayacak şekilde düzenlenmesi söz konusu olabilir.⁷⁷

Nihayetinde bugünkü uygulamada dava devam ederken, her yıl değişen miktarların derdest davalara uygulandığı görülmektedir. Bu uygulama tarafların geleceğe ilişkin öngöründe bulunmalarını zorlaştırmakta ve güvenilir hukuk zemininde çatlaklar açmaktadır. Anayasa

⁷⁴ Murat Batı, “Enflasyon Mahkemelere Erişimi Engelliyor”, T24, 29.12.2022, <https://t24.com.tr/yazarlar/murat-bati/enflasyon-mahkemelere-erisimi-engelliyor>, 38012, 02.01.2023.

⁷⁵ Batı, Vergi Davaları.

⁷⁶ Anayasa Mahkemesi, E: 2006/65, K: 2009/114, K. T.: 23.07.2009.

⁷⁷ Yılmaz, s. 149.

Mahkemesi kararlarında kimi durumlar için ilk kez davanın aşamalarında çıkan her yeni durumun bir kez daha incelenmesi gerekliliğini vurgulamıştır.⁷⁸ Bu halde dava devam ederken değişen parasal sınırların gözden geçirilmesi ve yeni parasal sınırların derdest davalar bakımından uygulanmaması evleviyetle değerlendirilmelidir.

SONUÇ

Mahkemeye erişim hakkı sadece dava açma hakkıyla ilgili olmayıp eğer bir sistemde istinaf, temyiz gibi kanun yolları öngörülmüşse bunları da kapsayıcı niteliktedir. Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadıyla kanun yollarına başvurularda daha katı usullerin öngörülebileceği kabul edilmiştir. Dolayısıyla ilk derece mahkemesinde dava açma usulüyle, üst derece mahkemesine başvuru usulünde bazı farklılıkların olması mümkündür. Bu noktada belirtmek gerekir ki mahkemeye erişim hakkı mutlak bir hak değildir. Ancak sınırlamaların hakkın özünü zedelememe, meşru amaç, ölçülülük koşullarına uygun olması gerekir. Bu halde üst derece mahkemelerine başvurulardaki sınırlamalar mahkemeye erişim hakkını zedeleyici nitelikte olmamalıdır.

İstinaf veya temyiz yoluna başvurularda süre, miktar gibi kimi sınırlar düzenlenebilmektedir. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda da hem istinaf hem de temyiz yolu için benzer sınırlar öngörülmüştür. Konu bağlamında parasal sınırlara ilişkin bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır.

İlk olarak idari yargılama usulünde öngörülen parasal sınırların her yıl değerlendirme oranına göre artırılması sonucu ortaya çıkan miktarların yüksekliği dikkat çekmektedir. Anayasa Mahkemesi kararlarında da geçen *paranın alım gücüne* göre bir değerlendirme yapıldığında

⁷⁸ Anayasa Mahkemesi, E: 2022/48, K: 2022/93, K. T.: 20.07.2022, Anayasa Mahkemesi, E: 2018/71, K: 2018/118, K. T.: 27.12.2018. Anayasa Mahkemesi ikinci kararda ilk derece mahkemesinin beraat kararının istinaf yargılamasında kaldırılması sonrasında ilk kez davanın aşamalarında ortaya çıkan aleyhe kararın temyiz edilememesini Anayasanın 36. maddesine aykırı bularak cezalandırma ile ilgili bir uyuşmazlık bakımından değerlendirme yapmıştır. Kanaatimizce bu kararın idari yargıda kanun yoluna başvurularda ilişkin miktarlar bakımından değerlendirilerek davanın aşamalarında değişkenlik gösteren yüksek miktarlar nedeniyle ulaşılamaz ve anlamsız kılınan kanun yollarının özellikler miktar sınırı bakımından yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

bu miktarların kanun yoluna başvuruları önemli ölçüde engelleyeceği görülmektedir.

İkinci olarak kanun yoluna başvurunun sınırsız bir hak şeklinde düzenlenmesi kanaatimizce mümkün değildir. Nitekim, bu halde de belirsizlik içinde geleceğe yönelik sürekli bir kaygı ortamı söz konusu olacaktır. Ancak sınırlamaların süre gibi para dışındaki unsurlar üzerinden yapılması adaleti daha sağlayıcı niteliktedir. Nihayetinde davanın değeri para ile ölçülmemeli, kanun yoluna başvurularda parasal bir sınır öngörülmemelidir.

Üçüncü olarak ise parasal sınır uygulamasının devamı halinde dikkate alınan tarihin değişiklik göstererek derdest davaları etkilediği görülmüştür. Buna göre bazı istisnai uygulamalarla karşılaşılsa da istinaf yoluna başvurularda ilk derece mahkemesi kararının verildiği tarih, temyiz yoluna başvurularda da bölge idare mahkemesi kararının verildiği tarih dikkate alınmaktadır. Bu halde aynı dava için, davanın açıldığı, ilk derece mahkemesinde kararın verildiği, bölge idare mahkemesi kararının verildiği tarih olmak üzere birden fazla uygulanma ihtimali olan parasal sınır olmaktadır. İlk derece mahkemesinde davanın açıldığı tarihte kanun yolu açık olan bir dava için kararın verildiği tarihte kanun yolunun kapanma tehlikesi olmaktan ziyade uygulamadaki durum bu şekildedir.

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesindeki denilebilir ki, her sene yeniden değerlendirilen oranlar sonucu ortaya çıkan miktarlar mahkemeye erişim hakkını doğrudan doğruya engellemektedir. Dolayısıyla öncelikle parasal sınırların miktarlarına ilişkin düzenleme getirilmelidir. Daha sonra ise kanun yolu açık olan bir dava için davanın aşamalarında çıkan yeni durumların etkisinin olmaması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle hangi andaki parasal sınırın uygulanacağı şüpheye yer bırakmayacak şekilde açık, net ve anlaşılır olmalıdır. Bu bağlamda uygulamada yeknesaklık sağlamak amacıyla yukarıda da ifade edildiği üzere kanuna açık bir hüküm eklenmelidir.

Kaynakça

Kitaplar

- Akıncı Müslüm, İdari Yargıda Adil Yargılanma Hakkı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- Arıkan Abdullah, Vergi Hukukunda Hukuki Güvenlik İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- Candan Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.
- Çağlayan Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Doğru Osman/Nalbant Atilla, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, C. 1, 1. Baskı, Şen Matbaa, Ankara, 2012.
- Erdoğan Mustafa, Anayasal Demokrasi, 10. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.
- Gözler Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı, 11. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.
- İnceoğlu Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.
- İnceoğlu Sibel, Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği, Şen Matbaa, Ankara, 2007, (Adil Yargılanma).
- Kaplan Gürsel, İdari Yargılama Hukuku, 4. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.
- Özbudun Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 19. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.
- Özenç Berke, Hukuk Devleti Kökenleri ve Küreselleşme Çağındaki İşlevi, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Sağlam Fazıl, Temel Hakların Sınırlanması ve Özü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- Tanör Bülent/Yüzbaşıoğlu Necmi, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 19. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2019.
- Teziç Erdoğan, Anayasa Hukuku, 23. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2019.
- Ulusoy Ali D., Yeni Türk İdare Hukuku, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.

Makaleler

- Aydın Bihter, "Türk İdari Yargı Düzeninde Mahkemeye Erişim Hakkı", *TAAD*, 2013, S. 15, s. 271- 296.
- Aydın Mesut, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Hürriyeti", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2006, C. 61, S. 3, s. 1- 37.
- Avcı Mustafa, "İdari Yargıda İstinaf", *TBB Dergisi*, 2011, S. 96, s. 179- 204.
- Can Osman, "Belirlilik İlkesine Anayasal Bakış", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2005, C. 9, S. 1- 2, s. 89- 115.
- Ekinci Ahmet, "Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararlarında Mahkemeye Erişim Hakkı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2014, C. 18, S. 3- 4, s. 821- 848.

- Elmas Atilla, “1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 3156 Sayılı Kanun’a Genel Bakış”, *Ankara Barosu Dergisi*, 1984, S. 2, s. 234- 256.
- Gölcüklü Feyyaz, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ‘Adil Yargılanma’”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1994, C. 49, S. 1, s. 201- 234.
- Sevinç Ekin, “İdari Yargılama Hukukunda Kanun Yoluna Başvuru Hakkının Anayasal Güvenceye Sahip Olması Bakımından Ele Alınması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Dergisi*, 2020, C.14, S. 3, s. 421- 445.
- Söyler Yasin/Yılmaz Muhammet, “Temyiz Kanun Yolunda Uygulanan Parasal Sınırın Her Yıl Artırılmasının Görülmekte Olan İdari Davalara Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2021, C. 29, S. 3, s. 2131- 2168.
- “Yararlı Bilgiler”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 2022, C. 96, S. 2, s. 527- 549.
- Yıldırım M. Kâmil, “İstinaf Sebepleri ve İlk Derece Mahkemesinde Hatalı Vakıa Tespiti”, *Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı VI, Türkiye Barolar Birliği Yayınları*, Ankara 2008, s. 89- 131.
- Yılmaz Ejder, “Hukuk Davalarında Yasayollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1988, S. 1, s. 131- 155.
- Yılmaz Ejder, “Yargılama Giderlerinin İşlevi ve Sosyal Hukuk Devleti”, *Ankara Barosu Dergisi*, 1984, S. 2, (Yargılama Giderleri), s. 200- 224.

İnternet Kaynakları

- Balcı Mustafa, “Vergi Yargısında Parasal Tutar Olarak Kesin Kararlar ve Kanuni Hâkim Yönünden Bazı Sakıncalı Durumlar”, *Vergi Algı*, 18.01.2021, <https://vergialgi.com/vergi-yargisinda-parasal-tutar-olarak-kesin-kararlar-ve-kanuni-hakim-yonunden-bazi-sakincali-duruml>, 01.12.2022.
- Batı Murat, “Vergi Davalarında Üst Mahkemeye Gitmede Enflasyon Engeli”, *T24*, 13.09.2022, https://t24.com.tr/yazarlar/murat-bati/vergi-davalarinda-ust-mahkemeye-gitmede-enflasyon-engeli,36702#_ftn2, (Vergi Davaları), 01.12.2022.
- Batı Murat, “Enflasyon Mahkemelere Erişimi Engelliyor”, *T24*, 29.12.2022, <https://t24.com.tr/yazarlar/murat-bati/enflasyon-mahkemelere-erisimi-engelliyor,38012>, 02.01.2023.
- <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d21/c035/tbmm21035107ss0376.pdf>, s. 4, Erişim Tarihi: 20.12.2022.

Kararlar

- Abdurrahman Şanda Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2014/3907, K. T.: 07.12.2016.
- Airey v. İrlanda, AİHM, Başvuru No: 6289/73, K.T.: 09.10.1979.
- Ashingdane v. Birleşik Krallık, AİHM, Başvuru No: 8225/78, K. T.: 28.05.1985.
- Ayşe Türk ve Diğerleri Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2018/1906, K. T.: 13.04.2016.
- Bayar ve Gürbüz v. Türkiye, AİHM, Başvuru No: 37569/06, K. T.: 27.11.2012.
- Brualla Gomez De La Torre v. İspanya, AİHM, Başvuru No: 155/1996/774/975, K. T.: 19.12.1997.
- Golder v. Birleşik Krallık, AİHM, Başvuru No: 4451/70, K. T.: 21.02.1971.

- S. D. Başvurusu, AYM, Başvuru No: 2013/8884, K. T.: 13.04.2016.
- Anayasa Mahkemesi, E: 1963/143, K: 1963/147, K. T.: 26.06.1963.
- Anayasa Mahkemesi, E: 2006/65, K: 2009/114, K. T.: 23.07.2009.
- Anayasa Mahkemesi, E: 2006/65, K: 2009/114, K. T.: 23.07.2009.
- Anayasa Mahkemesi, E: 2018/71, K: 2018/118, K. T.: 27. 12. 2018.
- Anayasa Mahkemesi E: 2020/21, K: 2020/53, K. T.: 01.10.2020.
- Anayasa Mahkemesi, E: 2022/48, K: 2022/93, K. T.: 20.07.2022.
- Anayasa Mahkemesi, E: 2021/118, K: 2022/98, K. T.: 08.09.2022.
- Anayasa Mahkemesi, E: 2022/56, K: 2022/100, K. T.: 08.09.2022.
- Danıştay 13. Dairesi, E: 2020/2231, K: 2020/2039, K. T.: 10.09.2020.
- Danıştay 10. Dairesi, E: 2021/3226, K: 2021/3994, K. T.: 09.09.2021.
- Danıştay 8. Dairesi, E: 2022/1069, K: 2022/1065, K. T.: 22.02.2022.
- İzmir Bölge İdare Mahkemesi, 6. İdare Dava Dairesi, E: 2019/225, K: 2019/285, K. T.: 19.02.2019.
- İzmir Bölge İdare Mahkemesi, 3. Vergi Dava Dairesi, E: 2020/626, K: 2020/918, K. T.: 10.09.2020.
- Erzurum Bölge İdare Mahkemesi, 3. İdari Dava Dairesi, E: 2018/373, K: 2020/472, K. T.: 27.10.2020.